

Hozzászólás a Búcsúlevélhez

VISSZHANG - LV. évfolyam 49. szám, 2011. december 9.

Kemény István versének megírásával és azzal, hogy a Holmi februári számában megjelent, egzisztenciális kockázattal járó erkölcsi tettet hajtott végre. (Hasonló a helyzet a Nyakkendővel [ÉS, 2011/7., febr. 18.] és Térey János Magyar közönyével is [ÉS, 2011/22., jún. 3.]) Fontos kérdésekkel és jókor szólalt meg, megerősíthetvén azokat, akik különféle politikai kötődéseik ellenére szintén egyre keserűbben és hitetlenkedve figyelik hazánk sorsának alakítását. Vannak ugyanakkor, akik kevésbé látják sikerültnek e költeményt, az imént említett Térey (Kedves Sándor és Zoltán, 2011/47., nov. 25) és Nagy Gergely (Párbeszéd a magyar alkonyatban, 2011/36., szept. 9.) az Élet és Irodalomban hangot is adtak kételyeiknek, illetve az utóbbi szerző - tapasztalataira hivatkozva - a vélemények nemzedéki megoszlásának lehetőségét is fölvetette.

Nagy Gergely szerint „Kemény versének értékelése éppen attól függ, elfogadjuk e ezt a beszédhelyzetet és beszédmodot, vagyis azt, hogy a haza ma, 2011-ben megszólítható, méghozzá úgy, ahogy előző századok költői tették”. A haza megszólíthatósága tehát az értékelés prekonceptuális mozzanata. Én a függést itt fordított irányúnak is látom: ha Kemény versét érvényesnek, esztétikai-lag hitelesnek tartjuk, az meggyőzhet arról vagy megerősíthet abban, hogy a haza megszemélyesítése eredményezhet adekvát retorikai formát jelenkori költői nyelvben is.

Kemény eddigi költészete inkább apolitikus jellegűnek tűnik, etikai irányultsága azonban mintha egyre erősebben jelentkezett volna, és a közösségelvűség sem volt egészen idegen tőle. Ha adott szituációban az őt költőileg foglalkoztató etikai kérdés a politikummal függ össze, logikus fejlemény, hogy politikailag is értelmezhető verset írjon.

Önmagában ódivatúnak hathat az „édes hazám” kifejezés, érdemes azonban számolni azzal, hogy a benne szereplő melléknév Kemény afféle epi-the-ton ornansa. A forradalommal egyenértékű „édes stílus” történelmi alapozású mitológemája költészetének önreflexív mozzanata, a Haláldalban pedig névjátékba vonja: „Édes nevem, Kemény István / Menekülj, menekülj... - ez a vers felütése, majd a harmadik versszak: - Semminek nincs már neve / a nevek már szabadok / édes nevem, okos nevem / menj a tied közé”.

A Búcsúlevél címben az előtag régiesnek ható, vallási 'bocsánat' jelentését is hallom, összefüggésben a búcsúcédula fogalmával. Túl az „édes hazám” toposzán, a Búcsú Váradtól rokon vershelyzetén (a berlini ösztöndíj talán tekinthető a tárgyalt vers életrajzi háttérének), a Nagy Gergely által is említett Arany János-utaláson és túl a jellegzetes Kemény István-i hangon az ismerősség érzetét erősítheti bennünk a Tudod, hogy nincs bocsánat megidézése: kilenc négysoros versszak úgynevezett visszatérő rímeléssel. József Attilát már maga az „édes hazám” szókapcsolat is eszünkbe juttathatja, de figyelmesebben olvasva motívumainak egész sorozata azonosítható Kemény versében. A két vers összevetése - természetesen - a Búcsúlevél értelmezésében is szerepet játszhat, például erősítheti annak személyes olvasatát mint „a véget ért ifjúkortól való búcsút” (Nagy Gergely).

Térey János rövid reflexiójában azt rója föl, hogy „szándékolt sutaságával, csengettyűjével - első olvasáskor cserbenhagyó üzenetnek tűnt - föl az ő számára -, amelyik a valódi bajok felgöngyölítése helyett megkerüli azokat”. Jelentem, a valódi bajok felgöngyölítése egyelőre nagy erővel folyik a sajtó még szabad részében. Ha csengettyű alatt a rímek minőségét értem, nem vitatva a hagyományosan jó rímelés jelentőségét, amelynek Térey talán a legnagyobb élő magyar mestere, a szándékolt sutaság stimmel, ám esztétikai megítélésünk nem egyezik. Ha pedig az utolsó előtti sor „csengetésére” gondolok, akkor azt mondom a Keresztény és közép című vers végével: „Ne emeljük föl szívünket, / fölemelkedik az úgyis.”